

FARMAND

OSLO, LØRDAG 6. DESEMBER 1969

Nr. 49 74. ÅRGANG

Odd Gunnar Skagestad:

Jubileum i Antarktis

6. DESEMBER 1969 NR. 49

«Den beste løsning ville være åpne samfunn, åpne grenser — full, åpen inspeksjon. Men til forslag i den retning har Sovjet alltid svart et urokkelig konsekvent «njet», skriver «Farmand» i en kommentar til nedrustningskonferansen SALT. *Antarktistraktaten* er unntagelsen som bekrefter regelen. Her er «den beste løsning» satt ut i livet — og den fungerer ypperlig.

Relativt upåaktet går en internasjonal overenskomst hen og fyller år, — riktignok bare ti: Den 1. desember 1959 ble Antarktistraktaten undertegnet i Washington, D.C. Traktatens karakter er så spesiell og dens implikasjoner så tankevekkende, at et tilbakeblikk er på sin plass:

Det som skjedde var at en rekke nasjoner (ialt tolv, heriblant også Norge) gjorde opp sitt mellomværende. Alle hadde «vested interests», som til syvende og sist bunnet i spørsmål om suverenitet: Hvem — om noen — skulle herske i Antarktis?

Problemen var av gammel dato, og hadde fra tid til annen tilspisset seg til regulær konflikt. Mellom briter og argentinere kom der f.eks. til åpen skuddveksling. Tidlige bestrebelse på å løse flokene hadde strandet på tilsynelatende uforenlige motsetninger. Forsøk på å få FN til å gripe inn var endt med fiasko.

Omslaget kom med det Geofysiske År (1957-58). Som følge av et «gentlemen's agreement» nasjonene imellom, foregikk det på denne tid en livlig vitenskapelig forskningsvirksomhet i Antarktis, basert på internasjonalt samarbeide uhindret av kryssende nasjonale krav. De vellykkede erfaringer førte til at USA tok initiativet til den tolvmakts-konferanse som unnfanget Antarktistraktaten.

Det umiddelbare formål var å sikre fortsatt vitenskapelig utforskning av Antarktis i overensstemmelse med den samarbeids-praksis som var etablert under det Geofysiske År. Men man gikk lenger enn som så. Hele verdensdelen ble gitt status som demilitarisert, atom-fri sone. For å

overvåke bestemmelsene, ble retten til å foreta énsidige inspeksjoner knesatt.

Avtalen skulle gjelde i 30 år fra den var blitt endelig ratifisert (dette skjedde i 1961). Spørsmål om territoriale krav ble tacklet behendig; intet i traktaten skulle her virke forstyrrende inn, intet skulle kunne oppfattes for eller mot noen av maktenes standpunkter. Suverenitets-spørsmålet ble, populært sagt, «lagt på is».

At Antarktistraktaten overhode ble til, var en triumf for amerikansk statsmannskunst. I de år avtalen har vært i kraft, har den vært en ubetinget suksess. Sydpollandet er blitt et fredens kontinent, hvor så vidt forskjellige partnere som de Forente Stater og Sovjet-Unionen, Norge og Syd-Afrika, Storbritannia og Argentina, samarbeider i en atmosfære av åpenhet og velvilje.

Dette er i seg selv oppsiktsvekkende. Men når verdensdelen idag er gjenstand for politisk forskning, skyldes det at bak den åpenbare idyll synes man nu å øyne mere vidtrekkende følger av traktaten og samarbeidet. Hva vil f.eks. skje når de 30 år er omme? Vil gamle stridigheter blusse opp, vil samarbeidet ha ført til full internasjonalisering, eller hva? Og hvilke følger vil erfaringene få for utviklingen i andre «utkant-strøk», som Arktis, havbunnen, verdensrommet? (Hva sistnevnte angår, inngikk USA og SSSR i 1966 en rom-traktat, som bygget direkte på Antarktistraktaten på vesentlige punkter, som f.eks. inspeksjonsordningen).

Endelig bør vi for Norges vedkommende være oppmerksomme på Antarktis-samarbeidets virkninger for vårt lands fremtid i polar-egnene, i nord såvel som i syd. Har kanskje traktaten virket som en sovepute, som har tillatt våre myndigheter å utsette spørsmålet om å ta vår polar-politikk opp til prinsipiell vurdering? På den annen side hevdes det at vår tilknytning til Antarktis-samarbeidet nettopp aktualiserer denne saken. Av særlig interesse er derfor Regjeringens beslutning den 24. oktober i år om retningslinjene for Norges Antarktis-politikk. I sin omtale av begivenheten skrev «Aftenposten» på lederplass: «For første gang har en norsk regjering avgitt noe som må kunne kalles en prinsipperklæring om hva vi

ønsker og akter å gjøre på mer langsiktig basis i det eneste fremmede kontinent hvor vi hevder rett til noe territorium.» Hvis «Aftenpostens» karakteristik er dekkende, uttrykker regjeringsbeslutningen en viktig kursendring i norsk polarpolitikk, bort fra det som har vært kalt «unnlåtelses-politikken».

Mot denne bakgrunn bør Antarktis interessere i en grad som går langt utover hva en ti-års milepel skulle tilsi. Det er derfor neppe å undres over at man i fagkretser omfatter utviklingen der syd med adskillig oppmerksomhet. Her til lands har for tiden Fridtjof Nansen-stiftelsen på Polhøgda gående et prosjekt hvor et forsker-team søker å utrede de politiske konsekvenser av det internasjonale samarbeide i Antarktis.

Hvilken betydning Antarktistraktaten vil få på lang sikt, gjenstår å se. Den forestående ti-års dag er i alle fall et jubileum som peker fremover.